

Bosna i Hercegovina Ekonomija i Evropske integracije

Svezak 7, broj 4 Oktobar 2004

**Bilten
EKONOMSKI**

SADRŽAJ:

Provjeri i verificiraj	2
MAKROEKONOMSKI PREGLED	3
Regionalni rayvoji	
Sjeverozapad	5
Sjeveroistok	6
Jugoistok	7
Sarajevo	8
Centralni	9
Nova mreža agencija za razvoj	9
FINANSIJE I FISKALNI SEKTOR	
Poreska reforma	9
Budžet	10
POLJOPRIVREDA	
Veterinarstvo	11
Fitosanitarna oblast	11
STATISTIKA	13
KOMUNALNI SEKTOR	
Energetika	13
JAVNI SEKTOR I EKONOMSKA TRANZICIJA	
Zdravstvo	14
Privatizacija	15
Poslovno okruženje	15
Buldožer	17
TURIZAM	18
NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BiH	20

INSPEKTOR DOLAZI

Ovaj Ekonomski bilten objavljen je u skladu sa ovlaštenjima
lorda Paddy Ashdown-a, visokog predstavnika.

Glavni urednik: Patrice Dreiski, zamjenik visokog predstavnika i šef ekonomskog odjela, OHR;

Tehnički urednik: Almira Kulaglič, ekonomsko odjeljenje, OHR;

Dizajn: Samir Mujković, Odjel za resurse, ICT sekcija, OHR.

Za pitanja i objašnjenja molimo kontaktirajte:
economic.newsletter@ohr.int

Provjeri i verificiraj

Vodeći članak u biltenu za ovaj kvartal odnosi se na nevjerojatnu činjenicu da unatoč desetinama hiljada turista, koji su pohrlili u Mostar ovoga ljeta da prisustvuju ceremoniji otvaranja Starog mosta, organi vlasti iz područja turizma bili su u stanju da zabilježe dodatnih 6,000 posjetilaca. Bosna i Hercegovina uspješno privlači sve više i više turista ali zbog rascjepkane statistike, politika razvoja turizma zasniva se samo na nagađanju. Taj ogroman broj nedokumentovanih ljudi koji dolaze u zemlju zasigurno se nije odrazio na iznos boravišne takse koju su organi vlasti naplatili – što znači da osim gubitka prijeko potrebnih statističkih podataka, organi vlasti gube i očajnički potreban priliv gotovog novca.

Sve ono što se odnosi na turizam odnosi se i na ostale privredne grane.

No ipak racionalizacija prikupljanja statističkih podataka u Bosni i Hercegovini predstavlja veoma bevelik zadatak koji bi mogao donijeti značajne rezultate.

Reforma inspeksijskog sistema predstavlja izazov jednako izvodljivih razmjera. Ne uključuje neku veliku administrativnu promjenu; jednostavno zahtijeva primjenu razumne količine političke volje da se izradi i donese prihvatljivo zakonodavstvo koje će pomoći u iskorjenjivanju korupcije i neefikasnosti iz funkcije koja se nalazi u samoj srži privrednog života.

Nefikasan inspeksijski sistem u BiH (sa previše inspektora, previše inspekcija sa podijeljenim nadležnostima) usporava ulaganja – te se mora riješiti. Pošto inspekcije igraju ključnu ulogu u održavanju standarda u svim aspektima komercijalnih djelatnosti, nezadovoljavajuće stanje u sadašnjem sistemu i dalje podriva privredu kao cjelinu.

Reforma inspekcija uspješno je provedena u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori – a mogla bi se jednako uspješno urediti i provesti u Bosni i Hercegovini, samo kada bi se vlade i političari koncentrisali na ovo pitanje odmah!

Poslovi poput prikupljanja statističkih podataka i inspekcije možda i nisu tako glamurozni – ali se njima apsolutno treba baviti. Stalno zanemarivanje ovih reformi moglo bi kompromitovati privredni oporavak Bosne i Hercegovine. To bi predstavljalo grube političke pogreške i socijalnu neodgovornost istinski ogromnih razmjera.

Ambasador Donald S. Hays
Prvi zamjenik Visokog predstavnika

Gdje li su to svi turisti otišli?

U julu, na hiljade turista pohrlilo je u Mostar da bi bili svjedocima ponovnog otzvaranja Starog mosta. Neformalni podaci ukazuju da je čak 150,000 ljudi posjetilo ovaj grad, u toku sedmice u kojoj je most otvoren, Sama ceremonija bila je gotovo ekstravagantno izvedena sa preciznošću i smislom koji je iznenadio sve one posmatrače koji su prethodno izražavali skeptičnost.

Ovaj masovan priliv posjetilaca trebalo ja da bude fenomenalan za hotelijere i vlasnike prodajnih objekata u Mostaru i ostalim mjestima u zemlji. Možda i jest bio. Ali se to iz zvaničnih cifara ne može sagledati. Prema Zavodu za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine, samo je 6,000 više stranih turista posjetilo Federaciju ovoga ljeta u poređenju sa prethodnim.

Dakle gdje su svi ti turisti otišli? Nisu otišli u podatke Zavoda za statistike Federacije Bosne i Hercegovine, to je sigurno. Niti su njihove dragocjene strane valute otišle u poboljšanje turističke infrastrukture u Bosni i Hercegovini kroz boravišnu taksu. A u svjetlu dobro dokumentovane neefikasnosti poreza na promet (koji uskoro treba da zamijeni PDV), novac koji su ti turisti potrošili na sitnice, *šljivovicu* i bosansku kafu, najvjerovatnije neće biti usmjeren kanalima fiskalnog sistema za finansiranje novih i boljih socijalnih usluga.

Otvaranje Starog mosta ilustruje značajnu potencijalnu snagu i postojeću ozbiljnu slabost u privredi Bosne i Hercegovine. Zemlja posjeduje konkurentne resurse – Mostar je dragocjena turistička atrakcija, a profesionalizam ceremonije otvaranja (na kojoj su se pojavili operski pjevači, pop zvijezde, pjevajući pod zvijezdama na besprijekornom TV ekranu) pokazuje da ne postoji nedostatak ljudi koji znaju da ovaj resurs do maksimuma iskoriste. Doista, ceremonija otvaranja dogodila se nakon tromjesečne turističke kampanje koju je predvodio Visoki

predstavnik te Ministar vanjskih poslova, Zamjenik ministra vanjskih poslova. Tako stvoren ogroman interes među tur operatorima u Nizozemskoj, Švedskoj, Njemačkoj Francuskoj i Velikoj Britaniji. Bez sumnje, većina stranih posjetilaca koji su bili svjedocima ceremonije otvaranja vratili su se u svoje zemlje silno impresionirani toplinom i šarmom gostoljubivosti Bosne i Hercegovine (i konkurentnim cijenama u poređenju sa susjednom Hrvatskom).

No pošto administrativna struktura još uvijek nije u potpunosti uspostavljena, BiH kao cjelina nije u stanju da iskoristi ovaj neočekivani turistički dobitak na pravi način. Dok su se prihodi slili u ograničen broj poslovnih subjekata, za dvije tri sedmice, sa obje strane ceremonije otvaranja mosta, zvanična agencija za prikupljanje podataka uspjela je da prebroji samo 6,000 dodatnih posjetilaca.

Kada se uzme u obzir ovo što se desilo u Mostaru ove godine i što se dešava u Međugorju svake godine, može se steći utisak koliko je ovaj problem ozbiljan. Isti obrazac očigledan je u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Kada stvari idu kako treba (a stvari sve bolje idu u sektoru turizma) često za to ne znamo, pošto nema pouzdane statistike, koja bi ilustrovala šta se dešava. A pošto nema pouzdane statistike, utvrđivanje politike svedeno je na metodu pokušaja i pogrešaka, koji se zasniva na dokazima koji se temelje na riječima, a ne na empiriji.

Jednako je štetno razdvojiti stvarnu privredu i fiskalnu strukturu. Izbjegavanje poreza, o čemu se nedovoljno izvještava, (veliki broj hotelijera zaboravlja prijaviti destine hiljada posjetilaca u toku ljeta) znači da se prihod od uspješnih privrednih sektora ne vraća u te sektore, u smislu promocije, obuke i razvoja strategije. U isto vrijeme, endemska priroda izbjegavanja poreskih obaveza dobrinosi klimi rutinskog ponašanja, pa i na sitno, nelegalno ponašanje učinilo je toliko mnogo da poslovna etika i konkurencija u Bosni i Hercegovini erodiraju.

Ova nepovezanost pojavnog i stvarnog toliko je očigledna ako pogledamo cifre o prilivu sredstava. Često se vodi rasprava o tome da li je Bosne i Hercegovina u teškoćama zbog deficita u platnom bilansu. Ipak, kao što brojke koje je objavila Centralna banka pokazuju, a mjesečni izvještaj OHR-a ističe, do odgovarajućeg pada likvidnosti privrede Bosne i Hercegovine ili Monetarnog odbora zemlje nije došlo. Naprotiv, porast potražnje KM je takav da Centralna banka bilježi pozitivni bilans u trgovanju KM-om koji iznosi oko 3 milijarde KM u periodu juli 2003 -juli 2004. Ovo potkrepljuje stalni priliv svježeg novca iz mjeseca u mjesec.

To znači da vlasnici stranih valuta i dalje mijenjaju svoj novac za domaću valutu. Kroz aktivnosti Monetarnog odbora ovaj se priliv direktno prenosi kao infuzija novca u privredu Bosne i Hercegovine. Monetarni pokazatelji ukazuju da se to u stvari i dešava (iako mnogo sporije od očekivanja). Tako, umjesto da dođe do katastrofe uzrokovane trgovinskim deficitom, Bosna i Hercegovina upije kapital veći od godišnjeg iznosa direktnih stranig ulaganja.

Kako je to moguće? Čak i za Svjetski banku to je misterija. U svom skorašnjem dokumentu Svjetska banka iznosi da je teško predvidjeti platni bilans Bosne i Hercegovine zbog "...značajnog toka kapitala koji ne stvara dugove, a vjeruje se da je to rezultat velikim dijelom neidentifikovanih transfera, a manjim dijelom zahvaljujući osloncu štednju u stranoj valuti koja se drži u inostranstvu."

Pošto se ti prilivi izgleda ne registruju na tekućem računu veoma je vjerovatno da navodni katastrofalni deficit možda i nije tako loš kao što se to na prvi pogled čini. Malo potvđivana činjenica da novac u stvari ulazi u zemlju je važna kada se buduća kreditna sposobnost i mogućnosti javnih ulaganja Bosne i Hercegovine budu razmatrali.

Ali kada novac uđe u zemlju, šta se sa njim dešava? Ovo nas opet vraća na primjer turizma.

Ne znamo tačno šta se dešava. U nedostatku efikasnih statističkih podataka moramo se i dalje služiti metodom zaključivanja. Nove količine

svježih strane valute neposredno rezultiraju povećanjem količine KM u opticaju. Ipak, inflacija je i dalje zanemarljiva uprkos očiglednom povećanju priliva i povećanom nivou lične potrošnje.

Sterilizacijske mjere Centralne banke (vidi dolje) i činjenica da komercijalne banke i dalje potvrđuju da nema dovoljno kreditno sposobnih pozajmljivača znače da jaka likvidnost nije uništila privredu..

Još jedan faktor koji koji radi u korist ograničenog inflatornog uticaja priliva kapitala je značajna neiskorištenost kapaciteta u privredi, što se ogleda u visokoj stopi nezaposlenosti (čak i najkonzervativnije procjene ove stope kreću se oko 15 posto). Pošto privreda ne funkcioniše punim kapacitetom, veliki priliv kapitala nije imao inflatorni efekat. Samo onda kada privreda počne funkcionisati skoro punim kapacitetom, a prati je isti tempo zapošljavanja prejaka likvidnost počinje da generiše inflaciju. Zbog okolnosti specifičnih za privredu Bosne i Hercegovine, ne čini se da za ovu situaciju još duže vrijeme postoje izgledi.

Jedan dio priliva novca nastavlja slobodan tok kao gotovina u privredi Bosne i Hercegovine, dok jedan veliki dio završava u sektoru bankarstva. Uopšte uzev, jaka likvidnost trebalo bi da utiče na smanjenje kamatnih stopa, do čega je u određenoj mjeri i došlo (pozajmljivači i depozitari u Bosni i Hercegovini uživaju mnogo bolje stope od svojih pandana u Euro-zoni) ovo se odnosi na depozitare koji polažu novac u banke sa kamatnom stopom 5-6 prosto godišnje- što je više nego što bi dobili u Frankfurtu- i banke koje naplaćuju 16-18 posto)

Većina pologa su izgleda polozi "po viđenju" (za koje nije potrebna najava prije povlačenja) a mjesečna analiza stopa pologa po viđenju čini se u skladu sa onima što se može očekivati od trenda pojačane likvidnosti u sistemu – te stope sada iznose 0.85 godišnje.

Na rastući uzgon privrede, koga je, međutim, teško kvantificirati, ukazuje i nedavni porast potrošačkih kredita, trend popraćen porastom proporcije lične potrošnje kao dijela GDP-a kao i odgovarajućim padom lične štednje kao dijela

GDP-a. Taj trend, međutim, stalno provjerava Centralna banka, koja je povišila obavezne rezerve banaka, tako da će do kraja tekuće kalendarske godine rezerve iznositi 10 posto kapitala banke o kojoj se radi, isključujući gotovinska sredstva. Takva politika ima dvostruku funkciju: da sterilizira dio potencijalnog viška kapitala u privredi a i da provjeri moguću nemarnost banaka koje, suočene sa prevelikom likvidnošću, mogu doći u iskušenje da sklapaju kreditne aranžmane koji nisu optimalno povoljni. Ova projekcija bi za posljedicu imala umanjujuće djelovanje na agregat lične potrošnje.

Priliv kapitala bez sumnje daje poticaj sivoj ekonomiji. Čak i površno poređenje između veličine monetarnog priliva i veličine bilansa koje drže banke sugerisala bi da dosta gotovine još uvijek nije opravdano. Taj nevidljivi likvidni kapital ne znači samo manje prihoda za vladu već znači i odgovarajuće podcjenjivanje mnogih ekonomskih aktivnosti koje se svakodnevno dešavaju.

Šta iz ovoga možemo zaključiti ?

Privreda Bosne i Hercegovine se možda razvija tempom koji je veći od pet posto, što u posljednjih četiri godine predstavlja normu. Neki sektori, uključujući i turizam možda već pokazuju znake rasta. Međutim, statistički podaci i naplata poreza su žalosno neadekvatni. Upravljanje valutom je, za razliku od ove situacije, vrhunsko, tako da se postižu impresivni rezultati. Inflacija nije problem, a postaća problem tek onda kada druga nedaća razvoja privrede, nezaposlenost, prestane da bude problem.

Bićemo u značajno boljem položaju kada budemo u mogućnosti da odgovorimo na jednostavno pitanje: Gdje li su to svi turisti otišli?

REGIONALNI RAZVOJ

Sjeverozapad

Već od samog početka devedesetih godina EK sve više podstiče i pruža podršku na regionalnom nivou; jedna trećina ukupnog budžeta EU (30

milijardi EURA) sada je namijenjena regionalnom privrednom razvoju..

Prvih 2.8 miliona EURA već je dodijeljeno BiH RED Fund-u, a EK ja stavila na raspolaganje dodatnih 3 miliona EURA koje na razvojne privredne projekte ima namjeru potrošiti kasnije.

Agenciju za regionalni razvoj Sjeveroistok osnovalo je 25 marta 2004 godine trideset i pet organizacija koje se bave razvojem.

Nacrt strategije regionalnog privrednog razvoja predložen je 30 jula u Banjaluci, utvrđujući načine na koje se poslovna klima može poboljšati, a ljudski potencijali razviti kao ključne prioritete. Naglašava i evropsku orijentaciju regiona i značaj među-regionalne (međuopštinske) saradnje.

Privredna regija Sjeveroistok pokriva 34 opštine, od kojih su dvadeset i jedna u Republici Srpskoj, dvije u Srednjo-bosanskom kantonu, tri u hercegbosanskom kantonu i osam u Unsko-sanskom kantonu, površine 17,077 kvadratnih kilometara, dok se broj stanovnika procjenjuje na 1,101,704. Tu su i 11,281 registrovanih preduzeća dok zvanična stopa nezaposlenosti iznosi 37.11 posto.

Novi poslovni inkubator otvoren je u Novoj Topoli, u toku mjeseca augusta. Poslovni inkubator u Novoj Topoli finansirala je EK kroz projekat EU QIF, i to je prvi inkubator u Bosni i Hercegovini u sektoru poljoprivrede. U septembru je, Klas, preduzeće koje se bavi proizvodnjom i prodajom prehrambenih proizvoda sa sjedištem u Sarajevu, otvorilo je Klasov centar u Banjaluci. Radi se o modernom kompleksu od 2,200-kvadratnih metara sa pekarom i drugim proizvodnim objektima, veleprodajom i diskontnom prodavnicom.. Preko pet miliona KM uloženo je u Klasov centar, koji sada upošljava 35 ljudi. U centru će se prodavati preko 360 Klasovih proizvoda, kao i proizvoda ostalih proizvođača, većinom iz Bosne i Hercegovine.

Primjer Klasa ukazuje na održiv način smanjenja nezaposlenosti u sjeveroistočnom regionu, koji

raspolaze značajnim kapacitetima i proizvodnjom žitarica, mesa i mesnih prerađevina, jaja i povrća.

Banjalučka pivara investirala je 24 miliona KM u posljednje tri godine, a pogon za punjenje boca čiji je kapacitet 60,000 boca na sat otvoren je 21 septembra 2004 godine, čime su proizvodne mogućnosti povećane na milion hektolitara godišnje.

Sjeverozapadna privredna regija ima konkurentan geo-stratešk i položaj, pošto se nalazi u blizini glavnih prometnica Zapadna Evropa - Mediteran-Bliski Istok, što ojačava mogućnosti privrednog razvoja regiona.

Najznačajniji projekat u regionu je rekonstrukcija autoputa Banja Luka – Gradiška (veže se na autoput Zagreb-Beograd), koji je nedavno otpočet. Ukupno ulaganje u ovaj projekat procjenjuje se na oko 350 miliona KM. Evropska banka za obnovu i razvoj izrazila je interes da podrži ovaj projekat sa pozajmnicom u iznosu od 50 miliona KM.

Ukupna dužina glavnih puteva u sjeverozapadnom regionu iznosi 1,207 kilometers (507 km u Federaciji Bosne i Hercegovine, a preostalih 700 km u Republici Srpskoj); tu je i 1,466 km regionalnih puteva (681 km u Federaciji Bosne i Hercegovine, a 785 u Republici Srpskoj). Regionalna željeznička mreža obuhvata četiri različita pravca u ukupnoj dužini od 399 km (261 km u Republici Srpskoj, i 138 km u Federaciji Bosne i Hercegovine). Međunarodni aerodrom Banja Luka ima dobre izgleda za dalji razvoj, sa koncentracijom na veze sa susjednim zemljama i zemljama jugoistočne Evrope.

Sjeveroistok

Suprotno predizbornim medijskim spekulacijama oko Koksare Lukavac, premijer tuzlanskog kantona Jašarević i direktor koksare, Buševac Faik, objasnili su da je strani ulagač, ISPAT, proširio svoju ugovorom utvrđenu ulagačku obavezu od 10 miliona uloživši 13.5 miliona KM. Osim toga, u protekla tri mjeseca firma je uposllala 150 radnika.

Osim proizvodnje koksa, Koksara Lukavac ponovo pokreće komplementarne pogone za industrijsku obradu koksnih nusproizvoda, poput umjetnih gnojiva na bazi nitrata, katrana, benzola (koji se koristi u proizvodnjilijekova, boja i otapala), te sredstava za zaštitu drveta.

Ulaganja poput ovoga, (uključujući i uspješnu privatizaciju fabrike cementa u Lukavcu u kojoj su učestvovala austrijske firme Alas International i Asamer Hufnagl) pomogla su podizanju životnog standarda domaćeg stanovništva koje radi u Koksari Lukavac (1260 zaposlenih) i obezbjeđivanju posla za domaće firme koje su kao izvođači radova radili na popravci pogona. Doista, ovo je znatno uticalo na zapošljavanje u opštini Lukavac, gdje je privreda bila u stagnaciji od 1991 godine.

Uz finansijsku pomoć Fonda za brzo djelovanje EU Regionalna agencija za razvoj -Sjeveroistok osnovala je informativni centar u septembru, koji će služiti kao pouzdana baza podataka poslovnih informacija iz tuzlanskog kantona.

To znači da regija Sjeveroistok sada ima dva informativna centra (drugi se nalazi u Brčkom) kao i Centar za poslovne usluge u Zenici. Ovo je u skladu sa sa mapom puta EU koja se odnosi na utvrđivanje strategije regionalnog razvoja na sjeveroistoku Bosne i Hercegovine.

EU RED ustanovila je zdravstveno rekreativni turizam i poljoprivredni razvoj kao prioritet u razvoju regije sjeveroistok.

Vezano za zdravstveni turizam, nadležni ministri iz tuzlanskog kantona i tri opštine - Kladanj, Živinice and Banovići – zajedno rade na inicijativi da se planina Konjuh proglasi nacionalnim parkom. Ta zaštićena zona koristila bi se za razvoj zdravstveno-rekreativnog turizma. Proslavljena izvorišta mineralne vode u ovome kraju i već etablirana skijališta obećavaju dobar osnov za razvoj, a izgradnja namjenskih objekata biće odobrena da bi se stvorili uslovi za bolje korištenje već postojećih kapaciteta. Park će se prostirati na području od 8,500 hektara, a zakon kojim se ovaj kraj svrstava u kategoriju nacionalnog parka biće uskoro na dnevnom redu kantonalne vlade.

Razvoj poljoprivrede počeo je da uzima maha. Projekat LAMP koji finansira USAID-(Povezivanje poljoprivrednog tržišta i proizvođača) i dalje podstiče brži rast poljoprivrede u sjeveroistočnom dijelu zemlje, kroz program kojim se nastoji povećati prihod lokalnih poljoprivrednih proizvođača. U nizu podsektorskih sastanaka i programa pozajmnica, LAMP radi na jačanju tržišnih veza između proizvođača, udruženja proizvođača, proizvođača hrane, i potrošača. Program je objedinio poljoprivredne proizvođače iz Petrova i Tešnja, Gradačca i Šamca, Srebrenice i Zvoornika te Kalesije i Bijeljine.

LAMP je obezbijedio i 500-litarski lakto-zamrzivač za Udruženje žena poljoprivrednih proizvođača iz Tešnja, što je za rezultat imalo potpisivanje ugovora u iznosu od 250,000-KM sa tuzlanskom mliječnom, i tako podstaklo druge donatore i opštinske organe vlasti da doniraju još takve opreme. Osim toga, program je organizovao i sastanak proizvođača mlijeka na temu zakona o kvalitetu EU. Ovo je naročito značajno u svjetlu činjenice da samo 35 posto potreba Bosne i Hercegovine za mliječnim proizvodima pokriva se iz domaće proizvodnje a samo 22 posto količina proizvedenog mlijeka se u stavri otkupljuje. Očigledno je da za Bosnu i hercegovinu ovdje postoje mogućnosti za konkurentnost na stranom tržištu po konkurentnim cijenama.

Uzgoj jagodičastog voća je također u ekspanziji. Švedska firma Olle Svensson AB, koja se specijalizovala za preradu jagodičastog voća, kupuje jagodičasto voće iz Bratunca i Goražda još od 2000 godine. Prošle godine ova firma izgradila je u Srebrenici-Potočarima pogon za zamrzavanje jagodičastog voća kapaciteta 450 tona. Izmeđuostalog, ovu je firmu privukao integrisani pristup uzgoju pri čemu su bili uključeni projekti zajmova Lutheran World Federation, krediti SIDA-e, a certifikacija za proizvodnju organske hrane došla je preko ECON NGO. Olle Svensson planira da ojača kapacitete na 1500 tona do 2006 godine, tako štoće dodatnih 100 hektara zemljišta biti uključeno u proizvodnju organskog jagodičastog voća. Trenutno, Bos Agro Food (Olle Svensson AB) zapošljava 32 radnika i 150 kooperanata. Kada proizvodnja bude dostigla optimum, 2006

godine, Bos Agro Food će zapošljavati 50 radnika sa punim radnim vremenom i od 30 do 40 sezonskih radnika, a imaće između četiri do pet stotina kooperanata. Ovo predstavlja značajan doprinos otvaranju radnih mjesta u lokalnoj zajednici a imaće pozitivan uticaj napodsticanje komplementarnih poljoprivrednih projekata u povratničkim naseljima istočnog dijela regije sjeveroistok.

Jugoistok

U augustu ZU&RIC, trgovinsko i proizvodno preduzeće iz Čitluka, otvorilo je novu fabriku za proizvodnju plastičnog pribora za jelo, otvorivši još 14 radnih mjesta uz već ranije 48 uposlenih. Ovakvo zapošljavanje, naročito u proizvodnom sektoru (radna mjesta u javnoj upravi sačinjavaju visok procenat ukupnog broja uposlenih u Hercegovini) predstavlja održiv model za rješavanje stope nezaposlenosti koja u ovoj regiji iznosi 34 posto.

Bilo je i drugih, jednako skromnih ali pozitivnih, primjera otvaranja radnih mjesta u posljednjem kvartalu, uključujući Klasovu investiciju od 5.2 miliona u novi mostarski kapacitet od koga se očekuje otvaranje 50 novih radnih mjesta, dok će u augustu firma Prominvest iz Konjica otvoriti novu fabriku za obradu granita.

Ovo pokazuje da sektor malih i srednjih preduzeća, koji se može smatrati ključnim strateškim izvorom novih radnih mjesta, u skladu sa srednjoročnim razvojnim planom Agencije za regionalni razvoj Hercegovine, doista radi na otvaranju novih radnih mjesta - ali se to još uvijek ne dešava željenom brzinom. Još uvijek smo svjedoci iseljavanja iz regije, te radno sposobni ljudi traže mogućnosti zapošljavanja na drugim mjestima. Ukupan broj stanovnika Hercegovine opao je za jednu trećinu od početka rata, a ekonomska migracija ostavila je u regiji neproporcionalan broj stanovnika koji nije u radnom odnosu, što predstavlja značajan pritisak za obrazovanje i zdravlje.

Da bi se dala podrška sektoru malih i srednjih preduzeća, naročito onih proizvodnog karaktera (trenutno je u regiji uvoz pet puta veći od izvoza) moramo se baviti problemima nedovoljno

razvijene saobraćajne infrastrukture-u regiji ima samo 124 km autoputa, – (za razliku od puteva drugog reda). Poboljšanja u tom smislu ovisiće o efikasnoj politici Bosne i Hercegovine o infrastrukturi: Koridor 5C, na primjer, imaće pozitivan uticaj na ukupan razvoj regije, ali to neće zaživjeti za još deset godina, te u međuvremenu treba forsirati druge mogućnosti za poboljšanja situacije u tom pogledu.

Područje u kome su reforme u cijeloj zemlji dale pozitivne rezultate jest sektor bankarstva, koji sada nudi razumnije kamatne stope, ali banke i dalje nerado posuđuju novac poduzetnicima (velika ideja i mali gotovinski iznos – izgleda se ne favorizuju u većini banaka u BiH).

Ostvareno je značajano infrastrukturno poboljšanje kada je u opštini Grude otvorena hidroelektrana Pec Mlini, u septembru. Ovaj projekat vrijedan 60-miliona KM finansirala je Elektroprivreda HZ HB, a snabdijevaće električnom energijom veći dio Hercegovine.

Razvoj turizma, sektor u kome Hercegovina uživa komparativne prednosti u odnosu na ostale dijelove zemlje, i dalje otežava nedostatak efikasne turističke administracije u cijeloj BiH. Na primjer, procjenjuje se da je Neum u toku ljeta privukao između 250,000 do 300,000 turista, ali zvanične cifre- koje se koriste za procjenu naplate boravišne takse iznosi 30,000. Disparitet između istine i fikcije kada je u pitanju Međugorje još je veći. Oko 150,000 posjetilaca bilo je u Mostaru u doba ponovnog otvaranja Starog mosta, ali ovaj iznenađni priliv nije mogao biti optimiziran zbog nepostojanja razvojne strategija turizma za regiju. To je nešto čime će se Regionalna agencija za razvoj izravno baviti kada bude objavila svoj nacrt strategije razvoja turizma u novembru. Agencija planira uspostaviti i centar za obuku turističkog osoblja uz pomoć međunarodnih donatora.

Dok bi sa jedne strane i sami mogli mnogo učiniti, moramo se oslanjati na organe vlasti BiH koji treba da poduzmu ozbiljne korake da bi se olakšao sistem turističkih viza za, na primjer, posjetioce iz Srednje Evrope koji dolaze na hrvatsku obalu, a koji bi možda željeli provesti dan ili dva u BiH.

Sarajevski region

U trećem kvartalu 2004 godine, Agencija za ekonomski razvoj sarajevske regije radila je na osnivanju centara za razvoj poslovanja i industrijskim zonama u regiji, a radi i na projektu čiji je cilj razvoj obiteljskih poljoprivrednih gazdinstava.

Projekat centara za razvoj poslovanja slijedi koncept Agencije za razvoj Activa iz Barcelone. Centri se osnivaju, između ostalog, da bi pojednostavili komplikovan i vremenski dug process registracije novog preduzeća. Kao takvi, imaju veoma pozitivan uticaj na razvoj sektora malih i srednjih preduzeća.

Nadzornici razvoja poslovanja u postojećim poslovnim centrima u Kiseljaku, na Ilidži i Palama prikupili su sve potrebne informacije vezane za obavezno izvještavanje finansijskih institucija, i ostale procedure registracije koje prate uspostavljanje nove firme. U septembru, SERDA je otpočela postupak usnivanja centara za razvoj poslovanja u svim opštinama Agencije za ekonomski razvoj sarajevske regije. Kreševo, Fojnica, Sokolac i Ilijaš - svi su izrazili želju za saradnjom. Trenutno se iznalaze mogućnosti nabavke opreme za ove centre.

Cilj projekta obiteljskih poljoprivrednih gazdinstava je otvaranje 165 novih radnih mjesta u sektoru proizvodnje hrane. Projekat se dijeli u dvije faze, u prvoj se bavi proizvodnjom mlijeka, a treba da bude okončan krajem ove godine. Krajnji rok poljoprivrednih proizvođača za podnošenje zahtjeva z učestvovanju u projektu je bio august 2004 godine. Primljeno je ukupno 550 zahtjeva, a u septembru i oktobru predstavnik SERDE zadužen za razvoj poslovanja posjetio je sve podnosiocje zahtjeva.

Partneri za projekat iz mljekarstva odabrani su na tenderu objavljenom u štampi u julu mjesecu. Ugovor o partnerstvu sklopljen je sa Teleopticovom mljekarskom farmom iz Sarajeva te sa mljekarom Dramon iz Mokrog-Pale. 14 septembra 2004 godine. Mljekare će otkupljivati ugovorene količine mlijeka po dogovorenoj cijeni od svih poljoprivrednih proizvođača koji učestvuju u

ovome projektu. Početna proizvodnja u ovom projektu planira se za prvi kvartal 2005 godine. Jedan od osnovnih problema sa kojim se sva domaća i strana preduzeća suočavaju, kako u regionu tako i u cijeloj Bosni i Hercegovini, je iznalaženje odgovarajućih lokacija za proizvodne kapacitete. Poduzetnici se već po običaju stavljaju u situaciju u kojoj se nehotice izlažu riziku narušavanja propisa o gradnji. Nedostatak transparentnih i koherentnih propisa kojima se uređuju industrijski i komercijalni prostori ostavljaju loš utisak o Bosni i Hercegovini kada su u pitanju ulagači. Osim toga ulagači se često kreću "sa ledine" zbog administrativnih komplikacija koje nastaju prilikom adaptacije postojećih poslovnih prostora. To poskupljuje početne troškove. Namjera projekta o industrijskim zonama jeste da se bavi ovom problemima, kako bi se privuklo više ulagača i otvorilo više radnih mjesta.

Centralna regija

U julu, časopis Direkta strana ulaganja, koji spada u grupu časopisa vezanih za Financial Times, svrstao je Centralnu regiju kao "Evropsku regiju budućnosti". Članak od jedne stranice o Centralnoj regiji pojavio se u izdanju ovoga časopisa za august/septembar. Ova je informacija došla do 45,000 čitalaca, a časopis će biti podijeljen i n godišnjoj konferenciji Svjetske banke /MMF-a.

U septembru Regionalna agencija za razvoj, REZ objavila je poziv za podnošenje prijedloga o ekonomskom razvoju, a za finansiranje uspješnih projekata biće na raspoaganju ukupno 100,000 EUR-a koje je obezbijedila Švedska organizacija za međunarodnu obnovu i razvoj. Ova sredstva biće korištena u poljoprivredi, poslovnim udruženjima, zadrugama i lokalnim agencijama za razvoj. Vrijednost pojedinačnih projekata kreće se od 5,000-a EUR do 15,000 EUR-a.

Nova mreža agencija za razvoj

30 septembra osnovana je mreža regionalnih agencija za razvoj, i održan zajednički zajednički sastanak pet direktora RDA (regionalnih agencija za razvoj) -- ARDA (Sjeverozapad), NERDA (Sjeveroistok) REZ (Centralna), SERDA

(Sarajevo), and REDAH (Jug). Uz podršku EU RED the RDA-e su uspostavile mrežu koja će im pomoći da postanu prepoznatljivije u javnosti, među zainteresovanim stranama u ekonomskoj sferi BiH te stranim i domaćim ulagačima. Ova mreža će u budućnosti služiti kao platforma za razmjenu informacija i iskustva među ovim agencijama.

FINANSIJE I FISKALNI SEKTOR

Porez

U toku ovoga kvartala desile su se mnoge stvari. U javnom domenu, u medijima je dominirao PDV pri čemu se nožda radilo o prvoj raspravi poslije Dejtona vođenoj u cijeloj zemlji koja nije bila u potpunosti etnički obojena. Paradoks se sastoji u tome da su se neki tradicionalni protivnici združili svojim protivljenjem PDV-u.

23 septembra Komisija za budžet i finansije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine razmatrala je čitav niz argumenata vezanih za validitet sistema PDV-a zasnovanog na jednoj odnosno više poreskih stopa. Sama rasprava je ponekad bilvala žestoka, te se Komisija saglasila da odloži donošenje odluke u tome smislu do vremena nakon izbora.

Zakon o jedinstvenom računu i dalje napreduje i trebada bude usvojen po skraćenom postupku.

Značajni koraci poduzeti su u pravcu postizanja prvih efektivnih zakona na državnom nivou iz oblasti oporezivanja kada je Upravni odbor Uprave za indirektno oporezivanje 22 septembra usvojio zakone o porezu na promet i akcize na državnom nivou. O tim nacrtima zakona će se uskoro raspravljati na Vijeću ministara, a onda će ići na Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine.

Donošenje tih zakona značiće da će 15 zakona na nivou entiteta odnosno distrikta biti zamijenjeno sa dva zakona na državnom nivou – čime će biti postignuta veća transparentnost i

jasnoća sistema za indirektno oporezivanje. Za poslovne subjekte biće mnogo lakše raditi na osnovu samo jednog zakona o porezu na akcize koji će važiti u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Usvajanje ovih zakona, zajedno sa donošenjem zakona o jedinstvenom računu omogućiće konačno ukidanje veoma nepopularnog mehanizma za raspodjelu prihoda po osnovu akciza. Najznačajnija prepreka za međuentitetsku trgovinu će tako biti otklonjena.

Treba evidentirati da je značajan napredak u ovom kvartalu postignut i u drugim područjima:

- U julu, regionalne strukture četiri regionalna centra Uprave za indirektno oporezivanje, njihovo popunjavanje osobljen te budžet za 2004 godinu na osnovu statuta i formule za raspodjelu prihoda između Entiteta i Distrikta Brčko su dogovoreni;
- U augustu je Parlament Federacije donio, i u službenom listu objavio, izmjene i dopune vezane za porez na promet i akcize koje nije odobrio Upravni odbor. Premijer Terzić predao je ovaj slučaj Ustavnom sudu, a Ustavni sud je ove nezakonite izmjene i dopune stavio van snage, te sada predstoji konačna revizija.

Budžet

Treći kvartal ove godine je period kada se izvještaji o izvršenju budžeta do detalja izučavaju, a aktivnosti vezane za budžetsku politiku u narednoj fiskalnoj godini formulišu.

Budžet Zajedničkih institucija Bosne i Hercegovine izvršava se u skladu sa usvojenim budžetom, a trenutno se radi i na pripremi budžeta za 2005 godinu. Najveća neizvjesnost vezana za budžet za 2005 godinu odnosi se na dinamiku uspostavljanja novih institucija na državnom nivou koje se postavljaju kao preduslov za proces evropskih integracija. Osim toga, hitna potreba za postizanjem pune funkcionalnosti postojećih državnih institucija ima svojih budžetskih posljedica.

U svjetlu velike ovisnosti budžeta Zajedničkih institucija Bosne i Hercegovine o transferima iz entitetskih budžeta (dvije trećine obezbjeđuje Federacija Bosne i Hercegovine, a jednu Republika Srpska), izuzetno je važno vršiti praćenje situacije na entitetskom nivou.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, unatoč nešto višem nivou prihoda iz godine u godinu, trebalo je izvršiti rebalans budžeta jer ostvareni prihodi nisu bili u skladu sa planiranim prihodima. Međutim, administrativni slojevi ispod nivoa Federacije Bosne i Hercegovine prikupljaju znatno više prihoda. Neposredna posljedica ovoga trenda u prihodima u Federaciji Bosne i Hercegovine - tj pad prihoda od carina za Vladu Federacije Bosne i Hercegovine i porast prihoda od poreza na promet za kantone – je da Vlada Federacije Bosne i Hercegovine ima sve manji dio ukupnih javnih prihoda kao što je prikazano na Tabeli 1.

Nivo vlasti	Jan-Aug 2003	Jan-Aug 2004	Dio od ukupnih u 2003	Dio od ukupnih u 2004
FBiH	636,478,965	694,008,934	41,8%	40%
Kantoni	712,105,703	841,778,065	46,9%	48,6
Opštine	170,325,782	191,622,370	11,3%	11,4
Ukupno	1,518,910,450	1,727,409,369	100	100

Tabela 1: Prihodi u FBiH

Dok se čini da se dovoljno prihoda ubire na teritoriji BiH, uspjeh u nastojanju izgradnje državnih institucija može u konačnici ovisiti o sposobnosti reorganizacije fiskalne arhitekture u zemlji, naročito kada se radi o komplikovanim troslojnom fiskalnom sistemu FBiH.

Situacija u Republici Srpskoj je bolja, a izvršenje budžeta je nešto niže od planiranog.

Modernizacija i prestrukturisanje poljoprivrede predstavlja jedan od 16 koraka navedenih u Studiji provodljivosti. U kontekstu izrade jasne i dosljedne politike trgovine BiH (još jedan od preduslova iz Studije) u poljoprivrednom sektoru u toku 2004 godine utvrđeni su sljedeći prioriteti: osnivanje tijela za izdavanje certifikata i odobravanje ostalih procedura vezanih za izvoz proizvoda životinjskog porijekla i funkcionalna operativnost Ureda za fitosanitarna pitanja BiH u skladu sa standardima EU. Cilj je podstaći izvoz i ojačati standarde te ostvariti jedinstveni ekonomski prostor. Međutim, ti prioriteti za 2004 godinu su kratkoročni; da bi se udovoljilo izazovima procesa stabilizacije i pridruživanja, BiH će morati pokrenuti i održati progresivniju reformu poljoprivrednog sektora. Program strukturalnog prilagođavanja zasnovan na jasnim i utvrđenim prioritetima u politici poljoprivrede od suštinskog je značaja.

Od objavljivanja Studije provodljivosti, profunkcionisao je Državni ured za veterinarstvo, uspostavljen je Ured za fitosanitarna pitanja, a utvrđen su i određene procedure vezane za certifikaciju, popraćeni mjerodavnim pravnim okvirom.

Veterinarstvo

Državni ured za veterinarstvo je sada operativan, a mehanizmi vezani za saradnju sa Entitetima u procesu su uspostavljanja. U saradnji sa međunarodnim stručnjacima, Državni ured za veterinarstvo poduzeo je korake vezane za utvrđivanje Programa kontrole i zaštite zdravlja životinja na državnom nivou (državna epidemiološka jedinica) te mreža referencijalnih laboratorija i jedinstvene granične inspekcije na državnom nivou. Iz perspektive zaštite zdravlja životinja Program kontrole i zaštite zdravlja životinja na državnom nivou omogućuje jedinstven i usklađen pristup kontroli, prevenciji i iskorjenjivanju bolesti životinja. Nakon što ovaj program bude sačinjen krajem ove godine,

trebaće iznaći sredstva za njegovu provedbu u toku 2005 godine.

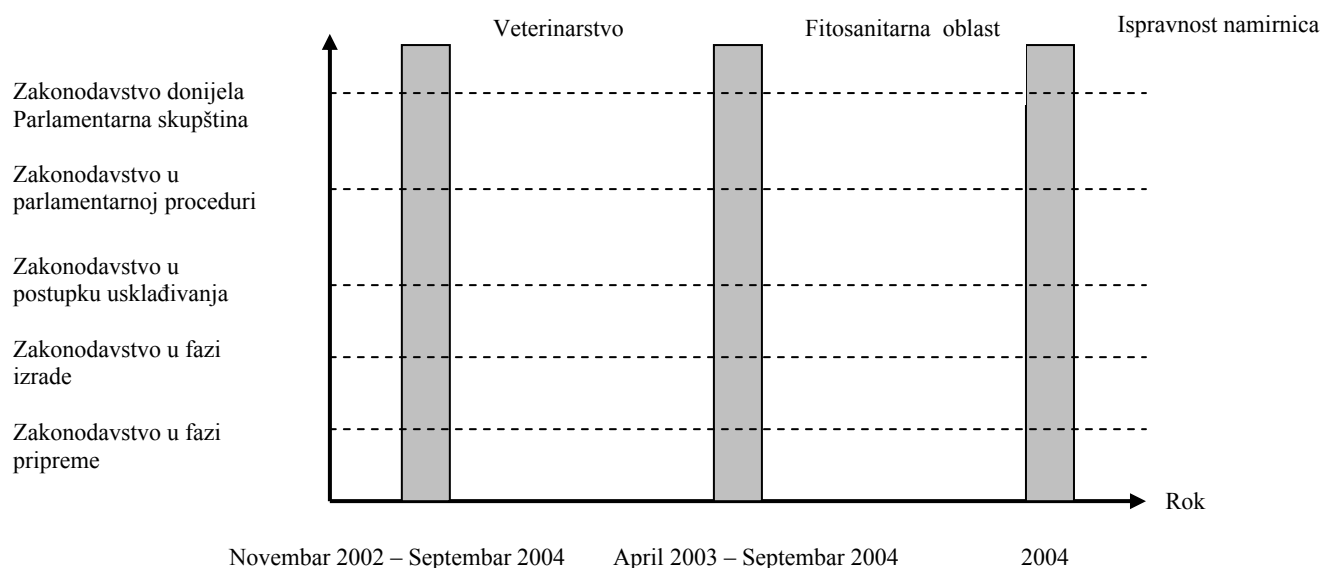
Finansiranje organa vlasti BiH već je obezbijeđeno za nastavak programa obilježavanja životinja (projekat čiji je sponsor EK), a planira se da u jesen 2004 godine otpočne program obilježavanja životinja širokih razmjera. Međutim, finansiranje tek treba obezbijediti za provedbu nacionalnog programa za kontrolu bioloških reziduuma do kraja 2004 godine, ako BiH želi ispoštovati preporuke Ureda za hranu i veterinarstvo EK i stvoriti preduslove za izvoz proizvoda životinjskog porijekla u EU.

Fitosanitarna pitanja

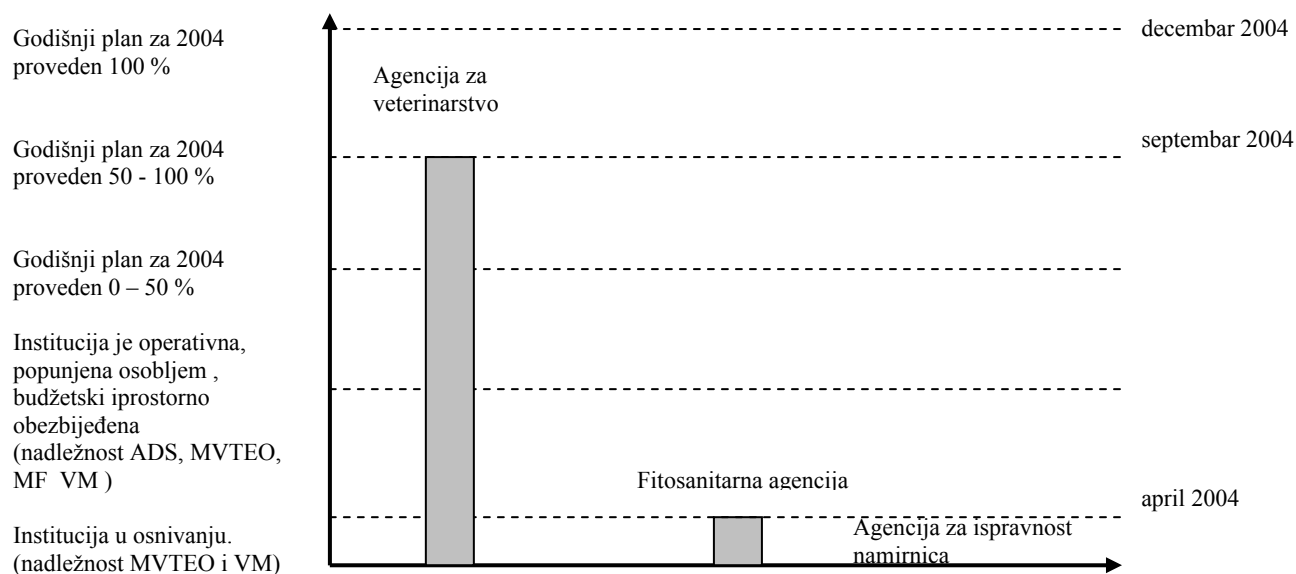
Od usvajanja Zakona o zaštiti bilja Bosne i Hercegovine (okvirni zakon) u septembru 2003 godine, nije bilo značajnog napretka u provedbi zakonodavstva iz fitosanitarne oblasti. Pravni okvir je ojačan usvajanjem Zakona o vještačkim đubrivima, Zakona o pravima na vrste biljaka, Zakona o sjemenima i sadnicama, Zakona o fito farmaciji u septembru 2004 godine. Usvajanje ovih zakona i njihova provedba omogućuje jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora i poštovanje preporuka EK. Uspostavlja se Ured za fitosanitarna pitanja BiH, koji treba da zamijeni postojeći sistem podijeljene entitetske nadležnosti u sektoru zaštite zdravlja.

- Dolje prikazani grafikoni pokazuju napredak postignut u fitosanitarnoj oblasti, veterinarstvu i ispravnosti prehrambenih proizvoda u kontekstu izrade jasne politike trgovine BiH.

Grafički prikaz uspostavljanja potrebnog pravnog okvira za uspostavljanje operativnog institucionalnog okvira za sektore veterinarstva, fitosanitarnu oblast i ispravnosti namirnica.

Grafikon koji prikazuje uspostavljanje institucionalnog okvira (u kome se navode efikasnost i odgovorni organ vlasti, mjereno stepenom ispunjenja godišnjeg plana i koracima koji su poduzeti vezano za uspostavljanje institucija na različitim nivoima vlasti u BiH)

Legenda

CSA – Agencija za državnu službu BiH; MVTEO – Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa; MF – Ministarstvo finansija i trezora; VM- Vijeće ministara

Provedba Zakona o statistici ima za cilj stvaranje funkcionalnog statističkog sistema sa jasno razgraničenim odgovornostima i mehanizmima za koordinaciju potrebnih za pouzdan statistički sistem. Uspostavljanje takvog sistema predstavlja preduslov iz Studije provodljivosti.

Najnovije informacije o postignutom napretku

- Napredak od novembra 2003 godine vezan za razvoj pouzdanog statističkog sistema i provedbu Zakona o statistici Bosne i Hercegovine krajnje je ograničen.
- Jasno razgraničene odgovornosti i mehanizmi za koordinaciju nisu utvrđeni.
- Zakon o statistici proglasio je Visoki predstavnik 2002 godine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila ga je 26 aprila 2004 godine, a objavljen je i u službenim listovima
- Odmah po usvajanju ovoga zakona, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je izmjene i dopune ovoga zakona da bi uključila drugog zamjenika direktora Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine.
- Radna mjesta direktora Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine i zamjenika direktora su oglašena za popunjavanje, ali zbog političkih neslaganja nije bilo moguće izvršiti popunu ovih radnih mjesta.
- Konačno, 16 septembra 2004 godine Vijeće ministara je postavilo direktora i dva zamjenika.
- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine nije izvršila popunu radnih mjesta u skladu sa svojim planovima za 2004 godinu.
- Izvještaj Ureda za reviziju Bosne i Hercegovine bio je negativan pozivajući se na loše budžetsko planiranje, loše izvršenje budžeta kao i upravljanje; nedovoljnu popunjenost osobljem, kao i

neodgovarajuće procedure pri javnim nabavkama.

- Ako novopostavljeno rukovodno osoblje Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine ne poduzme efikasnije korake u provođenju zakonodavstva iz oblasti statistike (t.j. Statističko Vijeće Bosne i Hercegovine, ojača kapacitete Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine i počne izradu statističkih podataka na nivou države) Bosna i Hercegovine će se suočiti sa značajnim problemima.

 KOMUNALNI SEKTOR

Energetika

10 oktobra desio se istorijski događaj za evropski sektor električne energije: resinhronizacija, ili rekonekcija dviju zona UCTE.

Savez za koordinaciju prenosa električne energije koordinira ovu operaciju i uspostavljanje mreže za prenos električne energije od Portugala do Poljske i od Belgije do Rumunije i Grčke.

Mreža UCTE-a osigurava bezbjedno smabdijevanje električnom energijom oko 500 miliona ljudi u jednoj od najvećih sinhronizovanih interkonekcija mreža električne energije u svijetu. Veoma kompleksan sistem koji uključuje 24 evropske zemlje sastoji se od oko 200,000 km 400 kilovoltnih i 220 kilovoltnih dalekovoda, na stotine proizvodnih kapaciteta koji su direktno uvezani u sistem, kao i na stotine podstanica. Sinhrona interkonekcija znači da se pojedini sistemi uvezuju i zajednički funkcionišu na istoj frekvenciji, a jedni drugima mogu pomagati ukoliko u nekom sistemu dođe do poremećaja. Isto tako to znači ako dođe do poremećaja većih razmjera u ovom ovako uvezanom sistemu njegova stabilnost također može biti ugrožena. U septembru 1991 godine, konekcije između zapadnog i istočnog dijela bivše Jugoslavije bile su prekinute zbog ratnih dejstava. Tako su nastale dvije sinhronne zone UCTE-a, čija je granica prolazila kroz Bosnu i Hercegovinu. Ponovna konekcija, tzv. resinhronizacija, ove dvije zone UCTE-a nakon mnogo godina

priprema (koje su uključivale i rehabilitaciju nekoliko visokonaponskih dalekovoda i podstanica u Bosni i Hercegovini) desila se 10 oktobra 2004 godine. Osim ponovnog "uvezivanja" ovih dviju zona, ovdje se radi i o pridruživanju novih zemalja pod okrilje UCTE-a čime je nastala jedna od najvećih sinhronih zona u svijetu.

Reforma sektora energetike u Bosni i Hercegovini jedno je od ključnih područja kojima se bavi Studija provodljivosti Evropske komisije i od izuzetno je velikog značaja da Bosna i Hercegovina pokaže napredak u ovoj značajnoj reformi.

Bosna i Hercegovina je potpisala Atinski Memorandum o razumijevanju (2002 i 2003 godine) vezan za uspostavljanje regionalnog tržišta energetike sa ciljem uspostavljanja integrisanog regionalnog tržišta električne energije i obezbjeđivanja uključivanja ovako integrisanog tržišta u unutrašnje tržište električne energije EU. Shodno tome, uključivanje Bosne i Hercegovine u unutrašnje tržište električne energije EU može se posmatrati kao prvi praktičan korak Bosne i Hercegovine u EU.

Atinski memorandumi, kojima se uspostavljaju i političke obaveze, biće zamijenjeni pravno obavezujućim dokumentom. Direktiva koja se odnosi na pregovore o ovome pravno obavezujućem dokumentu usvojena je na Vijeću Evropske unije 17 maja 2004 godine. Evropska komisija izradila je nacrt sporazuma o kome su u posljednjih nekoliko mjeseci raspravljale zemlje potpisnice Memoranduma o razumijevanju. Na osnovu tih rasprava, Komisija će izraditi sporazum, koji će predstavljati polazište za formalne pregovore između zemalja o kojima se radi i Evropske komisije.

Reforma sektora električne energije koja se trenutno provodi u Bosni i Hercegovini slijedi Direktivu EU o električnoj energiji a cilj joj je da ispuni sve uslove potrebne za uspostavljanje regionalnog tržišta. Stoga je od ključne važnosti za Bosnu i Hercegovinu da, kada su u pitanju izgledi vezani za integraciju u EU, uspješno i u rokovima ispoštuje sve aspekte ove reforme.

U tom cilju značajan korak je učinjen kada su usvojeni i u službenim novinama objavljeni Zakon o preduzeću za prenos električne energije i Zakon o nezavisnom operatoru sistema. Ovi su zakoni sada u primjeni.

JAVNI SEKTOR I EKONOMSKA TRANZICIJA

Zdravstvo

Iako su domaći organi vlasti činili određene reformske napore uz podršku nekoliko međunarodnih organizacija, trenutna situacija u zdravstvu i dalje je složena. Sistem zdravstvene zaštite još uvijek nije u stanju da ispuni čak ni najosnovnije potrebe stanovništva. Većina problema odnosi se na finansiranje zdravstva. Veoma nizak nivo naplate doprinosa, značajan broj neosiguranih građana, visoki operativni troškovi fondova za zdravstveno osiguranje - naročito u Federaciji - kao i nedostatak transparentnosti predstavljaju prepreke finansiranju sistema zdravstva. Sistem se odlikuje i niskim kvalitetom zdravstvenih usluga, njihovom nedostupnošću i nejednakošću.

U Federaciji, pružanje usluga po osnovu osiguranja drastično se razlikuje od kantona do kantona zbog razlika u prihodima po osnovu zdravstva. Te razlike među kantonima ponekad iznose i više od 65%.

Često, čak i najjednostavniji slučajevi šalju se na liječenje u susjedne zemlje, što na neki način predstavlja finansiranje dijagnostičke opreme u tim zemljama, dok ista oprema u BiH i dalje zastarjeva. Prošle godine je Zavod za zdravstvenu zaštitu RS potrošilo 28 miliona KM na zdravstvenu zaštitu građana iz RS koji su se se liječili u Srbiji i Crnoj Gori.

Ako se u obzir uzme činjenica da prihodi za sektor zdravstva dolaze većinom od naplata po osnovu doprinosa sa zdravstvenu zaštitu, konkretni koraci u pravcu uspostavljanja mehanizama za poboljšanje naplate hitno su

potrebni. U tom smislu jačanje zvanične privrede mora se smatrati prioritetnim.

Smanjenje operativnih troškova fondova za zdravstveno osiguranje i kontrola potrošnje na makro nivou ustanovljavanjem odgovarajućih ugovornih mehanizama, također bi pomoglo jačanju finansiranja sistema zdravstva.

Utvrdjivanje osnovnog paketa zdravstvenih usluga u sklopu zdravstvenog osiguranja u velikoj bi mjeri dokinulo nejednakost u pružanju usluga među kantonima u Federaciji.

U BiH i dalje postoje dva potpuno odvojena zdravstvena sistema, bez dokaza o entitetskoj saradnji na objedinjavanju strategije sistema zdravstva. Kada bi takva strategija bila usvojena, pružanje zdravstvenih usluga moglo bi u cijeloj zemlji biti optimizirano.

Privatizacija

Proces privatizacije je u proteklom kvartalu pokazao skroman napredak u Federaciji Bosne i Hercegovine. Situacija u Republici Srpskoj je još lošija.

Aktivnosti vezane za sporazum o zajedničkom ulaganju strateškog investitora i BH Steel-a uspješno je završena. Potpisano je još ugovora o privatizaciji, između ostalih i ugovor o privatizaciji sarajevske mljekare Milkos.

Nakon dva neuspjela tendera, Natron Maglaj je još jedna firma koja traži ulagača po principu zajedničkog ulaganja. Trenutno su u toku razgovori sa zainteresovanim investitorima.

U Republici Srpskoj nije zabilježen napredak u periodu o kome se izvještava. Naprotiv, izbor novog direktora Direkcije za privatizaciju Republike Srpske, koji je trajao šest mjeseci, nije dao rezultata i formalno je poništen iz proceduralnih razloga. Ovo pokreće ozbiljna pitanja o zainteresovanosti Vlade Republike Srpske za privatizaciju preduzeća i privlačenje ulaganja u ovaj Entitet.

Stvaranje boljeg poslovnog okruženja: Zakonodavstvo

Okvirni zakon o registraciji preduzeća

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine donijela je novi Okvirni zakon o registraciji preduzeća 29 jula 2004 godine. Entitetske vlade moraju usvojiti zakonodavstvo utvrđeno usvojenim okvirnom zakonom u roku od 90 dana da bi se postupak registracije preduzeća pojednostavio. Brzo usvajanje u entitetima poslaće jasan signal međunarodnim i domaćim investitorima da su organi vlasti ozbiljni u namjeri da stvore konkurentno poslovno okruženja u Bosni i Hercegovini.

Novi okvirni zakon o registraciji preduzeća pomoći će u stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora, a Bosnu i Hercegovini približiti EU uspostavljanjem jedinstvenog, bržeg, efikasnijeg i transparentnijeg sistema registracije preduzeća. Novi sistem registracije funkcionisaće u cijeloj zemlji, a sertifikati izdati na osnovu toga sistema važiće u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Novi sistem će značajno smanjiti vrijeme potrebno za registraciju neke firme. To će donijeti dvostruku korist. Firme će biti u mogućnosti da se brže pokrenu i tako brže otvaraju nova radna mjesta. Osim toga, zakon će pomoći da se veoma loš utisak o Bosni i Hercegovini, kao zemlji neefikasne birokratije, koja se indiferentno odnosi prema potrebama modernog poslovanja, a koji vlada među potencijalnim investitorima i u zemlji i inostranstvu značajno izmijeni.

Reforma registracije preduzeća dio je kredita Svjetske banke namijenjenog registraciji preduzeća, podržanog povoljnom pozajmicom od 44 miliona američkih dolara. Prva tranša ovoga zajma puštena je 2002 godine, druga, u vrijednosti od 25 miliona američkih dolara, biće puštena nakon uspješne provedbe reforme iz područja registracije preduzeća i inspekcije.

Odjeljenje za međunarodni razvoj iz Velike Britanije učestvovao je u reformi putem konsultantskih usluga, koje su pružene u oblasti registracije preduzeća.

Entiteti i Brčko sada moraju uvesti zakonodavstvo u skladu sa Okvirnim zakonom Bosne i Hercegovine tako da novi sistem registracije preduzeća može profunkcionisati do 31 decembra 2004 godine.

Okvirni zakon o računovodstvu i reviziji

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je Okvirni zakon o računovodstvu i reviziji 29 juna 2004 godine. Ovaj je zakon u skladu sa direktivama i praksom EU i uspostaviće jednoobrazni skup međunarodnih računovodstvenih standarda i metoda izvještavanja. Ovim će se zakonom najvjerojatnije ojačati povjerenje investitora.

Novi zakon nalaže entitetima i Distriktu Brčko da primijene međunarodne računovodstvene standarde i međunarodne standarde koji se odnose na reviziju. Okvirni zakon uključuje odredbe koje entiteti i Distrikt Brčko moraju usvojiti u svojim zakonima. Ovo se zakonodavstvo mora donijeti vrlo hitno.

Godinama, poslovanje u Bosni i Hercegovini je štetovalo zbog parohijalne, iscjepkane, monopolističke i loše informisane profesije računovođa i revizora. Novi zakon nudi mogućnost da se one računovođe i revizori koji žele postati dijelom zajednice računovođa i revizora EU usavrše i podignu nivo svojih vještina i kvalitet usluga. Zakonom se podiže nivo standarda u profesijama, a kao nusproizvod najvjerojatnije će se proširiti mogućnosti zarade za efektivne računovođe i revizore.

Zakon o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine donijela je ovaj zakon 27 septembra 2004 godine.

Zakon o javnim nabavkama, usklađen sa EU Acquis i najboljom međunarodnom praksom, omogućujući jednoobrazne propise u cijeloj Bosni i Hercegovini kada je u pitanju opbavljanje javnih nabavki. Odgovornost za nabavke i dalje je na organima koji stupaju u ugovorne odnose.

Zakonom se utvrđuje efikasan i nezavisan mehanizam vezan za sistem pravdanja

informisanja i praćenja javnih nabavki koji će podsticati efikasniji nadzor i bolju budžetsku kontrolu. Osim toga, zakonom se uspostavlja mehanizam pouke o pravnom lijeku te sveobuhvatni i koherentni provedbeni propisi, i proširuje pristup informacijama o javnim tenderima.

Reforma inspekcija

Reforma sistema inspekcija u Bosni i Hercegovini inicirana je 2000 godine. Glavni je cilj bilo bavljenje korupcijom koja je vladala u lancu između ministarstava i poslovnih subjekata koje nadgledaju. Entitetski nacrti zakona o inspekcijama pokušavaju urediti inspekcijske procedure i uskladiti praksu u oba entiteta.

Do sada, neefikasan i za koruciju pogodan inspekcijski sistem u Bosni i Hercegovini predstavlja glavni elemenat lošeg uticaja na ulaganja. Ključni privredni problem problem je u tome da -- integritet (ili nedostatak integriteta) inspekcijskog sistema u velikoj mjeri utiče na komercijalni život. Ako reforma inspekcijskog sistema ne uspije, to će se pogubno odraziti na ostale reforme. Uzmimo na primjer sektor poljoprivrede: Inspektori u šumarstvu i inspektori za zaštitu okoliša trenutno imaju apsolutna ovlaštenja. To znači da mogu pomagati ili odmagati poslovnim subjektima. Isto važi i za tržišne inspektore. Predvidljiva posljedica ovih proizvoljnih ovlaštenja je da ogroman broj poslovnih subjekata više voli da funkcioniše kao siva ekonomija u nastojanju da izbjegne pažnju inspektora (između ostalog). To znači da sadašnji inspekcijski sistem postiže upravo suprotne efekte od onih zbog kojih postoje: umjesto da podstiču klimu povoljnu za poslovanje, inspektori sprečavaju operativni potencijal preduzeća, što znači da sprečavaju i otvaranje novih radnih mjesta.

Ne samo da inspektori imaju nedodgovarajući obim ovlaštenja, nego ih osim toga ima i previše - preko 2000 za cijelu Bosnu i Hercegovinu. To je zbog preklapanja nadležnosti. Na primjer, trenutno u Federaciji Bosne i Hercegovine, postoje inspektori za poljoprivredu, šumarstvo/lovstvo, zaštitu voda i okoliša, a svi oni vrše slične poslove. Isto se može reći i za

inspekcije iz područja urbanizma i graditeljstva. Namjera ovoga zakona je da definiše poslove i postupke vezane za mnoge (ali ne i sve) inspekcije u Bosni i Hercegovini. Pošto se pokušava izvršiti vrednovanje konkretnih procedura i opisa poslova, konsolidacije bi se mogla posmatrati kao jedini razuman način bavljenja ovim pitanjem. Konsolidacija inspekcija omogućavala bi da se slične inspekcije obavljaju u isto vrijeme (a ne zasebno, jer to predstavlja bespotrebno velik teret za preduzeća), a da se potrebne inspeksijske funkcije ne ukidaju.

Zakon se, međutim, ne bavi svim tim pitanjima na optimalan način, a projekat reforme inspekcija suočava se sa značajnim preprekama, koje sprečavaju ulazak u fazu parlamentarne procedure. Ustavnost Nacrta zakona o inspekcijama Federacije Bosne i Hercegovine je, na primjer, bila dovedena u pitanje. Federacija i deset kantona uživaju specifične i podijeljene nadležnosti, pri čemu i jedni i drugi imaju primarnu kontrolu nad određenim područjima privrede. U svjetlu toga, pojedine inspekcije nisu u stanju obavljati svoje poslove (na nivou Federacije), pošto bi se radilo o kršenju odredaba Ustava Federacije Bosne i Hercegovine. OHR pokušava da iznađe najbolje rješenje za reformu inspekcija u BiH.

Ova situacija u Bosni i Hercegovini je jedinstvena. Reforma inspekcije uspješno je provedena u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori. Problem u Bosni i Hercegovini sastoji se u tome da je ekstenzivni administrativni sistem proizveo množenje inspekcija, koje se preklapaju i konkurišu jedna drugoj, a što, jasno, ide na štetu poslovnog okruženja. To je pitanje kojim će se najhitnije i uz odgovarajuću mjeru političke volje trebati baviti – neuspjeh u reformi inspeksijskog sistema kompromitovaće cjelokupan reformski process u Bosni i Hercegovini.

Buldožer

Treća faza Buldožera počela je 07. jula 2004.g. Njen cilj je iskoristiti energiju i konsolidovati mehanizme koji su uspostavljeni u

prvoj i drugoj fazi. Tokom treće faze, Buldožer Komisiju sve više pokreću lokalne strukture. Međunarodne organizacije, a posebno OHR, sada pružaju samo tehničku podršku.

Analiza struktura koje su uspostavljene tokom druge faze inicijative Buldožer otkrila je nekoliko polja u kojima treba preduzeti akciju, kako bi se osigurao kontinuirani uspjeh inicijative.

Ključna preporuka koja proizilazi iz te analize bila je da se institucionalizuje sposobnost Buldožera da izrazi bojazni i interese privatnog sektora.

Stoga se jača učešće privatnog sektora širenjem prisutnosti Buldožera u medijima i na terenu. Cilj je izgradnja javno-privatnog dijaloga, kako bi se to posmatralo (kao što je slučaj u drugim zemljama) kao prirodna komponenta debate o komercijalnoj politici. Osnovni mehanizam za održavanje tog dijaloga će biti Asocijacija poslodavaca BiH, koja će preuzeti odgovornost za inicijativu Buldožer krajem ove godine.

Inicijativa za uspostavu ove asocijacije pojavila se prije dvije godine, kada je ILO okupila organizacije poslodavaca FBiH i RS da se dogovore oko principa za stvaranje krovne strukture. U to vrijeme, neformalni kontakti sa ministarstvom pravde BiH pokazali su da bi zahtjev za registracijom naišao na nesaglediv administrativni otpor. Stoga formalni zahtjev za registraciju nikada nije podnesen.

Kroz koordinaciju tima Buldožera u OHR-u, inicirano je nekoliko sastanaka sa najznačajnijim entitetskim organizacijama poslodavaca. Spisak pozvanih na te sastanke napravljen je nakon konsultacija sa međunarodnim i domaćim organizacijama, uključujući i dvije najvažnije organizacije poslodavaca.

Za kratko vrijeme, četiri od pet organizacija poslodavaca dogovorile su se oko ciljeva, nadležnosti, organizacijske strukture i drugih statutarnih pitanja. To je dovelo do sastanka Osnivačke skupštine 07. jula, što se poklopilo sa formalnim početkom treće faze Buldožera. Na tom sastanku je premijeru BiH, Terziću i zvanično i javno uručen zahtjev za registraciju. To je dovelo do registracije Asocijacije poslodavaca BiH 03. septembra.

Osnivači ove organizacije su Udruženje poslodavaca FBiH, Savez poslodavaca RS, Udruženje privatnih poslodavaca RS i Privredna komora Brčko. Organizacija poslodavaca koja je

odlučila da ne bude osnivač ove asocijacije bila je Unija udruženja poslodavaca RS. Asocijacija poslodavaca BiH nastaviće rad inicijative Buldožer, promoviranjem uspostave dijaloga između javnog i privatnog sektora. Konvencionalniji forum za takav dijalog je socijalno-ekonomsko vijeće. Takva vijeća su uspostavljena u mnogim modernim privredama. Ona također već postoje u FBiH i RS, ali još uvijek ne i na nivou BiH. Logičan nasljednik inicijative Buldožer, nakon treće faze stoga bi bilo Socijalno-ekonomsko vijeće na državnom nivou. Prirodan treći partner u tom Vijeću, uz Asocijaciju poslodavaca i vladu, je sindikat. Nakon nedavnog sastanka između ILO-a, tima Buldožera i ministra civilnih poslova, Safeta Halilovića, o uspostavi Socijalno-ekonomskog vijeća BiH, ministarstvo je javno pozvalo sindikate da "završe proces registracije svoje organizacije na državnom nivou, kako bi imali legitimne partnere za taj zadatak". Ovo upućuje na to da bi ministarstvo, kao i Asocijacija poslodavaca, više voljelo razvijati dijalog sa jednom, nego sa nekoliko sindikalnih organizacija. Ministarstvo je uvjerilo OHR i ILO da će Socijalno-ekonomsko vijeće biti uključeno u njihov budžet i plan rada. Sindikatima i Asocijaciji poslodavaca će trebati sveobuhvatna podrška u razvijanju njihove uloge kao sagovornika vlade o socijalno-ekonomskoj politici BiH. U toku je inicijativa da se procijene potrebe i možda uspostavi i program podrške za Asocijaciju poslodavaca BiH. Čini se da trenutno postoji praznina u dolazećim programima podrške sindikatu na nivou BiH.

TURIZAM

U martu mjesecu, Visoki predstavnik utvrdio je tri izazova kojima je trebalo da se suoče mjerodavni organi vlasti u Bosni i Hercegovini ukoliko žele da sektor turizma- potencijalno jedan od najjačih izvora stranih valuta – stupi na scenu kao pokretačka snaga ekonomskog razvoja. Visoki predstavnik pozvao je na donošenje zakonodavstva da bi se osnovala jedinstvena organizacija koja će se baviti protmotivnim poslovima u turizmu, a koja će imati adekvatne izvore finansiranja, moći ustanoviti jedinstveni sistem kategorizacije hotelskih smještajnih

kapaciteta (tako da tri zvjezdice u jednom hotelskom objektu znače isto što i tri zvjezdice u nekom drugom), kao i najaviti program za razmjenu u domenu podizanja kvaliteta znanja i vještina između nekih drugih turističkih tržišta i Bosne i Hercegovine.

Od tada, turizam je uključen u srednjoročni akcioni plan razvoja (Strategija za smanjenje siromaštva), a Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa preuzelo je ulogu koordinatora razvoja sektora turizma.

Ovo odražava i sve veće slaganje da turizam može postati jednim od najznačajnijih resursa za otvaranje novih radnih mjesta i zarade u stranim valutama u Bosni i Hercegovini. Statistike Svjetske turističke organizacije i Putničkog vijeća pokazuje da globalni turizam donosi 470 milijardi godišnje a pokriva 67.4 miliona radnih mjesta izravno vezanih za sector turizma. Uključujući veze sa ostalim sektorima svjetski turizam pokriva 194.5 miliona radnih mjesta, što predstavlja 7.6 posto ukupnog broja radnih mjesta. Bosna i Hercegovina očigledno raspolaže velikim potencijalima u turizmu, a uključivanje u svjetsko turističko tržište moglo bi donijeti ogromnu materijalnu korist za privredu Bosne i Hercegovine, kako ove statistike pokazuju.

Sve do sada, turizam, promocija turizma, te ugostiteljstvo i hotelijerstvo bili su uređeni na entitetskom nivou. To je rezultiralo razlikama koje su inhibirale poslovanje a radilo se o preduslovima koje treba da ispune preduzeća i pojedinci koji u ovome sektoru rade, postojale su razlike i u načinu finansiranja promocije turizma u smislu ubiranja i raspodjele, te razlike u načinu na koji se vrši kategorizacija turističkih objekata.

Te razlike između Entiteta suprotne su realnosti turizma Bosne i Hercegovine – postoji prirodna sinergija u marketingu destinacija u oba Entiteta u okviru istih kampanja.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa osnovalo je dvije radne grupe da bi se bavile centralnim pitanjima koja utiču na ovaj sektor:

Prva radna grupa radi na zakonodavstvu na državnom nivou koje treba da reguliše promociju turizma, usklađivanje entitetskih zakona o ugostiteljskim i turističkim objektima za čim slijedi usvajanje usklađenih pravilnika o kategorizaciji hotela. Ova će grupa nastojati i da iznađe stalno rješenje za finansiranje promotivnih turističkih aktivnosti u Bosni i hercegovini u inostranstvu. Radna grupa sastoji se od predstavnika Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, Vanjskotrgovinske komore i članova koje su imenovali entitetski ministri nadležni za turizam. Ovoj grupi pravnu podršku pruža OHR.

Druga radna grupa za cilj ima izradu srednjoročne strategije razvoja turizma. Ovdje će vjerovatno biti uključena i uska grla u svim politikama sektora koji su vezani za turizam, poput dostupnosti (transport) raspoloživosti kvalifikovane radne snage, zaštite prirodnih turističkih atrakcija (okoliš) zaštite spomenika (kulturno naslijeđe) te potrebe za izradom politike razvoja u tim sektorima koji podržavaju sektor turizma. Radna grupa će se sastojati od predstavnika Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, entitetskih ministarstava turizma i turističkih zajednica (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska). Osim toga predstavnici međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija koji rade na razvoju turizma biće pozvani da bi dali svoj doprinos.

NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BiH

Ekonomski pokazatelji u BiH za period januar – oktobar 2004

Izvori: CBBH, FBiH i RS zavodi za statistiku

Indikator	BiH (CBBH procjena)
GDP nominalni 2000 (Million KM) GDP nominalni 2003 (Million KM) Nominalni porast 2000-2003	10,050 12,170 + 21%
Indeks u industrijskoj proizvodnji 05/04 u poređenju sa Ø 2003 05/04 u poređenju sa 05/03	N/A N/A
Indeks potrošačkih cijena	0.6% (year end 2003)
Prosječna neto plata (u KM)	482.25
Broj registrovanih nezaposlenih	451.294
Broj penzionera Prosječna penzija (u KM)	474,480 180
Uvoz 01/04 - 08/04 (Million KM) Izvoz 01/04 - 08/04 (Million KM) Deficit	6,507,037 1,937,654 (4,569,383)

